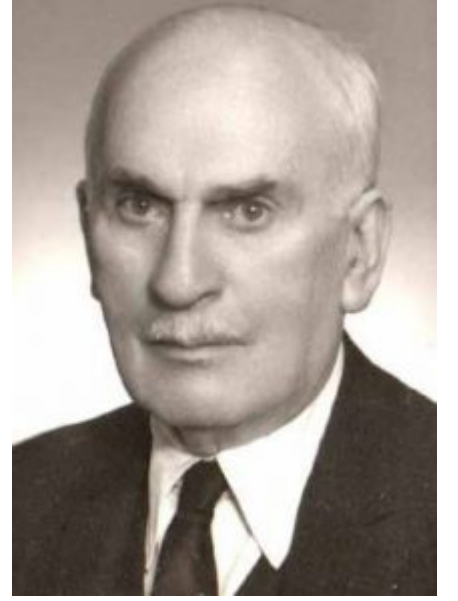

Ali Rıza Efendi (Acara) (1879-1969)

Siyasetçi, Hukukçu Ali Rıza Efendi (Acara), Batum'un Yukarı Acara bölgesine bağlı Hulo kazasının Nikazavul/Nikazevli (Cevizli) köyünde 1879'da doğmuştur. Babası Feyzioğullarından Jandarma Yüzbaşı Dursun Efendi ve annesi Ayşe Hanım'dır. Bu evlilikten sekiz çocuk dünyaya gelmiştir. Ali Rıza Efendi, henüz altı aylıkken babasını, üç yaşındayken annesini kaybetmiştir. Artvin muhaciri Asiye Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten üç çocuk sahibi olmuştur. Soyadı Kanunu ile "Acara" soyadını almıştır.

Ali Rıza Bey'in doğduğu yer olan Batum, 1878 yılında Berlin Antlaşması gereğince Kars ve Ardahan ile birlikte Rusya'ya bırakılmıştır. Ali Rıza Efendi, ilk eğitimini Acara medreselerinde tamamlamış, lise eğitimi için İstanbul'a gitmiş ve devrin kadılarınin yetiştirildiği okul olan Medresetü'l-Kudât'ta eğitim almıştır. Bu süreçte ağabeyi Ahmet ile birlikte iki yıl İstanbul'da kalmış, Ramazan aylarında Rumeli'nin Drama şehrinde vaiz olarak görev yapmış, yerel halkın saygısını kazanmıştır. Rumeli'ye en son gelişi 1912 yılında olmuş, Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. Balkan Savaşı ve ardından gelen I. Dünya Savaşı'nın yokluk zamanlarında yaşamını İzmit'teki akrabalarının iâşe yardımıyla idame ettirebilmiştir. Bu zor koşullar altında eğitimini ihmal etmeyerek hukuk tahsilini tamamlamıştır.

Ali Rıza Efendi eğitiminin ardından 1918 yılında Batum'a dönmüş ve bundan sonraki hayatı sürekli mücadeleyle geçmiştir. Zira 1917 yılındaki Bolşevik İhtilâli neticesinde Çarlık idaresi çökmüş, yerine kurulan Bolşevik idaresiyle 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma gereğince Kars, Ardahan ve Batum halk oylaması yapılması şartıyla Türkiye'ye iade edilmiştir. 14 Nisan'da Türk birlikleri Batum'a girmiş, 17 Nisan'da şehirde mülkî teşkilât kurulmuştur. Kısa süre sona Gürcistan tarafınca da bu gelişme kabul edilmiştir. Yapılan halk oylaması neticesinde Kars, Ardahan, Batum ahalisinin büyük çoğunluğu Türkiye'yi tercih etmiştir. Bu sancakları temsilen 15 Ağustos 1918'de İstanbul'a gelen bir grup Enver Paşa ve VI. Sultan Mehmed Vahideddin'i ziyaret etmiştir. Bu sırada grubun rehberliğini yapan Ali Rıza Efendi, Enver ve Talât paşaların dikkatini çekmiş; Acara ileri gelenlerinin bu paşalarla yaptıkları görüşmelerde milletvekili aday olarak gösterilmiştir. Böylelikle Batum'dan milletvekili olma yolu

açılmış ve memleketine dönerek çalışmalarına başlamıştır.

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi, hem devletin fiili varlığını hem de Elviye-i Selase'deki durumu değiştirmiştir. Türk birlikleri ve idarî kadrolar Batum'dan çekilmek zorunda kalmıştır. İngiliz ordusu bölgeyi işgal etmiştir. Bu durum karşısında Ali Rıza Efendi direnişten vazgeçmemiş, Batum İslâm Cemiyeti üzerinden Gürcistan çıkarları için çalışan ve özerklik vaadi verilen Mehmet Abaşidze liderliğindeki *İslâm Gürcistanı* gazetesi ve Tahlis Cemiyeti'ne karşı mücadele vermiştir. Kars merkezli Cenûb-ı Garbî Kafkas Hükümeti'nin kurucuları arasında yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele'ye katılmış, çevresindekilerle birlikte Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasında bulunmuştur. Misak-ı Milli kararları çerçevesinde Elviye-i Selase'nin geri alınması amacıyla halka vaaz ve konferanslar vermiştir.

1920 yılında Ali Rıza Efendi ile birlikte Akif Suner, Ahmet Fevzi Erdem, Ahmet Nuri Efendi ve Edip Dinç olmak üzere beş kişi Birinci Büyük Millet Meclisine milletvekili seçilerek Ankara'ya gönderilmiştir. Bu esnada Meclis'teki gizli celsede TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa; Batum, Kars, Ardahan'ı ülkenin bir parçası saydıklarını, yöredeki Müslüman ahalinin de bu görüşte olduğunu ve Meclis'e katılmak amacıyla yöreyi temsilen mebusların yola çıktığını belirtmiştir.

Ali Rıza Efendi, vekilliği döneminde Adalet, Şeriye, Evkaf ile Dışişleri komisyonlarında görev almıştır. Kocaeli ve Gemlik cephelerinde Kazım Paşa ve Kolordu Komutanı Halit Paşa'nın yanında katıldığı savaşta yaralanmış ve İstiklal Madalyası'na layık görülmüştür. Ali Rıza Efendi, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması gereğince Kars, Ardahan ve Artvin'in Türkiye'ye bırakılması, Batum'un ise Bolşevik kontrolündeki Gürcistan'da kalması, TBMM kuvvetlerinin bölgeden çekilmesinin ardından aktif siyaseti bırakmıştır. Bu süreci şu sözleriyle ifade etmiştir:

"İstiklâl Savaşı'nda Ruslar zaafımızdan faydalanmak istediler. Plebisitle Anavatana bağlanan 3 vilâyetten Batum'u talep ediyorlardı. Atatürk durumu kritik gördü. Gizli oturumda bu konuşulup müzakere edildi. Ben Batum Milletvekili olarak dilim döndüğü kadar memleketimi müdafaa ettim. Bizim Ruslara olduğu kadar, Rus hükûmetini dünyada ilk tanıyan devlet olarak onların da bizim dostluğumuza ihtiyacı vardı. Meclis'te ağlayanlar oldu, 'Batum'u terk etmiyoruz!' dedi. Fakat Atatürk endişeye düştü, 'Batum kurtulsun Türkiye ne olursa olsun mu diyorsun?' dedi. Netice olarak Batum için anlaşmaya varıldı... Birkaç ay sonra Atatürk beni yanına çağırdı, 'Müdafaan yerindeymiş; Batum bizde kalmalıydı.' dedi. Delil olarak da Rusların Batum'u bırakmayız düşüncesiyle petrol borularını Batum'a yakın bir şehre çevirdiklerini söyledi. Büyük insan hatayı kabul buyurdu ve mahrem iki cümle ile beni tesellî ve tatmin eti. Fakat bütün fedakârlıklara rağmen Batum'un Anavatan'dan ayrılışı beni etki altında bıraktı. Ahdetim, politikadan tamamen ayrıldım."

Ali Rıza Efendi, siyasetin ardından bir süre İzmit'te çiftçilik yapmış, ardından 1931'de Uşak Mahkemesi'nde hâkim olarak göreve başlamıştır. Bu vazifesinden 1935'te istifa ederek Ankara PTT Genel Müdürlüğünde başladığı avukat mesleğini 1938'den sonra serbest olarak sürdürmüş ve 14 Kasım 1964'te emekli olmuştur. Ali Rıza Efendi, 11 Ağustos 1969 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

Resul TURAN

Kaynakça

CEBESOY, Ali Fuat, **Moskova Hatıraları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

ÇAKMAK, Fevzi, **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri**, Genelkurmay Matbaası, Ankara 1936.

KARABEKİR, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, 2. Baskı, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1969.

GÖKDEMİR, Ahmet Ender, **Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1989.

SARI, Mustafa, "Batım'da Son Türk İdaresi (1921)" **Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, 2.Spec. issue (2017): 475-506.

SARI, Mustafa, **Türkiye-Kafkasya İlişkilerinde Batım (1917-1921)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

SÜRMEİ, Serpil, **Türk-Gürcü İlişkileri (1918-1921)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

ŞAHİN, Enis, **Türkiye ve Maverâ-yı Kafkasya İlişkileri İçerisinde Trabzon ve Batım Konferansları ve Antlaşmaları (1917-1918)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

ŞENTÜRK, Miraç, **Milli Mücadele Döneminde Elviye-i Selase ve Milletvekilleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2010.

TBMM Tutanak Dergisi, **I. Dönem TBMM Kapalı Oturum (Gizli Celse) Zabıt Cerideleri** (23.04.1920-10.08.1923).

TBMM Tutanak Dergisi, **I. Dönem TBMM Zabıt Cerideleri** (23.04.1920-16.04.1923).

ZEYREK, Yunus, "Batım Mebusu Ali Rıza Acara", **Bizim Ahıska**, Yaz, 2017.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-riza-efendi-acara-1879-1969/?pdf=6729> adresinden erişilmiştir